

Må norsk okkupasjonshistorie omskrives? I Aftenposten har Torleif Øisang formidlet snart 50 år gammel tysk propaganda som fakta, og Kjell Fjørtoft er lansert som en sliter i stille før stormen.

På krigsstien – bokstavelig talt

108581

Arnfinn Moland

historiker

I to store oppslag i Aftenposten i det siste er søkelys satt på okkupasjonshistorien. Først ute var Torleif Øisang med sin kronikk «Spar oss for overdreven selvros!»

Her formidler den gamle skolesjef snart 50 år gammel tysk propaganda som fakta («Både Storbritannia og Tyskland hadde skip i sjøen med det formål å besette Norge»), sier på med en omtale av den tyske okkupasjon som i sin relativisme blir ugjenkjennelig, minner om at vi dengang «med tyske soldater alle vegne, faktisk (var) tryggere enn i dag» og fortsetter med en omtale av landssvikoppjøret som «et ganske mørkt kapittel i vår rettspraksis og vår politiske historie» - ja, de 37 dødsdommer til og med som «et svært mørkt kapittel». Øisang, som introduseres som «aktiv militærmann under krigen», avslutter med å advare mot «glorifisering av oss selv og vår innsats» under det forestående jubileet.

Før det første og for ordens skyld: Det er ikke faglig grunnlag for å hevde at

Nærmest stille etter stormen

Tyskland og England er så grundig behandlet og beskrevet i faglitteraturen at de som ikke på egen hånd klarer å se forskjell på de to staters handlemåte, vil kunne finne all den veiledning de trenger.

Før det andre: Norsk okkupasjonsforskning har for lengst tatt høyde for forskjellen på Norge og Teks. Jugoslavia, Tyskernes *relative* milde framgangsmåte i Norge, den tyske okkupasjons *relative* mildhet sett i verdenskrigsperpektiv osv. Men det er forskjell på å ta høyde for noe og å fullstendig av.

Før det tredje: Når Øisang kommer til rettsoppjøret, fordufter hans komparative aspekt. Andre lands erfaringer, med utstrakt selvtækt («de lange knivers natt»), nevnes overhodet ikke. Det er grunn til å tro at bare i Frankrike ble titusener regelrett myrdet. Rettsoppjøret i Norge kom etter fem års okkupasjon og under inntrykk av det ufattelige omfanget av holocaust. Tidligere rettspraksis fantes ikke å bygge på.

Resultatet har talt ettertidens kritiske blikk, noe som også har nedfelt seg i faglitteraturen. Er dette et av våre mørkere kapitler i vår historie, må vi være en nasjon preget av uskyld. For det fjor-

KJELL FJØRTOFT: Hærsende ting stiger ned ...

Arkivfoto: NTB

de Øisangs advarsel mot glorifisering vil veteraner flest finne fullstendig overflødig fordi dette er en redsel det store flertall blant dem alltid har båret på og minnet seg selv og andre om.

Det andre oppslaget i Aftenposten hadde tittelen «En sliter i stille før stormen» i anledning Kjell Fjørtofts 65-årsdag. Fjørtoft har bokstavelig talt, vært på krigsstien i årevis. Hver eneste bok lanseres med brask og braum - først i media uten at den foreligger, men med scenarionelle avsløringer - før det nærmest blir stille etter stormen når boka kommer i salg.

Hans flid og evne til å grave fram kilder har tilført oss alle nye kunnskaper om denne epoken i vårt lands historie. Dette er den verdifulle side ved hans forfatterskap (Fjørtofts bok fikk Teks. av meg en positiv anmeldelse). Dessverre kan man ikke si det samme om hans evne til å vurdere sine funn og sette kildene inn i sin rette sammenheng.

Et utvalg fra hans egen omtale av avsloringene i årets bok «De som tapte krigen» kan illustrere ordvalget: «helt utrolig... grotesk... oppaktvekkende... hærsende... En av årets utroligste... i dobbelt forstand, er den om president Roosevelts utspill fra januar/februar 1942 om at Sovjetunionen burde få en «frihavn» i Norge.

Livet hadde fortonet seg lysere der

50 ÅR ETTER

Tidligere kronikker: «Sporet til Auschwitz» av Adolpn Denis Horn 24.1., «Symbolet for Holocaust» av Leo Ettinger 27.1., «Tyskertosene og norsk psykiatri» av Randolf Afnæs 5.2.

som journalisten som stod bak NTB-intervjuet med Fjørtoft 9. januar i år hadde hatt kunnskap eller telt nok til å stille spørsmål: «Men ble ikke dette omtalt av norske historikere i standardverker allerede på 70-tallet og ble ikke

den relevante sovjetiske korrespondansen omdiskutert i 1942? «Og er det ikke også i tillegg skrevet et par artikler om emnet?» «Og nevnte du det ikke i fjor av ts tok?» Svaret er ja på alle.

Hele fundamentet for fenomenet Fjørtoft er et vedvarende angrep på historikere, ja han har faktisk gjort ykketegnet til et privat skjellsord. Blir det tatt til gjemme, kaller han det «angstbetinget» (Nordlys 14.1.95). Slik ordlegger seg en sliter i stille før stormen.

«Offisielle samfunner rakner. Det er kommet frem en helt annen krig i Norge enn den jeg kjente til. Hærsende ting stiger ned. Hvorfor har ikke historikerne gitt oss vår samme krigshistorie? Ah, er ikke bare sort, alt er ikke bare hvitt. Her er fire viktige forhold å kommentere.

1. *Ufaglige mennesker.* Fjørtoft lever i en verden der «offisielle» historikere skriver det oppdragsgiverne vil ha, noe som igjen resulterer i en «offisiell» krigshistorie osv. Dette er tovt og kan bare forstås som et ledd i den mar-

kedsføringsstrategi som jeg har vært inne på tidligere.

2. «En helt annen krig enn den jeg kjente til.» Dette er et kjernepunkt hos fenomenet Fjørtoft, men er det faghistorikernes feil? Med «frihavnen» friskt i minne?

3. «Hærsende ting stiger ned»-(sic!). Fjørtoft gir oss et par smakebiter på hva denne nedstigning består i. Han har dokumentert, og bare være han for det, at Grini-fanger lot seg verve som frontkjemper. Siden dette ikke er gjort for, konkluderer han med at dette har ikke «tålt dagens lys»: motstandskampen må revideres, motstandshistorien omskrives. En *faghistorisk* reaksjon ved funn av slikt materiale ville være: at så få som 96, med tanke på denne brokete forsamling som også omfattet kriminelle, lot seg friste er et interessant

Historiker – et privat skjellsord

funn. Det tyder på at samholdet og det ideologiske fellesskap var et grunnleggende trekk hos det store flertall av Grini-fangene. Men Fjørtoft er rystet og det bunnar i hans

ureflekterte bruk av begrepet «motstandfolk» om alle som satt på Grini.

Det andre forhold gjelder brannen i Universitetets aula den 28. november 1943. Det interessante er Fjørtofts vurdering av aksjonen. Han gjør Petter Moen, som tok det hele og fulle ansvar, og hans medarbeidere direkte ansvarlig for at 644 norske studenter havnet i tyske leire og de 17 liv dette kostet. Nettopp en slik automatisk kopling forsøkte okkupasjonspropagandamaskineri å spille på: sivile tap og materielle ødeleggelse etter «terroristenes» aksjoner skulle brukes til å sette befolkningen opp mot den motstandskamp som ble fort. Det lyktes dårlig under krigen selv om motstandsledelsen hele tiden måtte ha dette for øyet. 50 år etter inntar Fjørtoft en posisjon som ville ha revet grunnlaget bort under store deler av motstandskampen.

4. «Hvorfor har ikke historikerne gitt oss vår samme krigshistorie?» Spørsmålet er i seg selv naivt og avslører et syn på historieskrivning som gjør Fjørtofts moralisme og vedvarende angrep på en hel profesjon mer forståelig.

Øisangs og Fjørtofts bidrag til frigjøringsjubileet – så langt – verken lyser opp eller veileder, forfrisker eller stiller fruktbare spørsmål. Isteden blir myter fremstilt som fakta, viktige problemstillinger forkludret og tøvet påstander får stå ukommentert. Like før frigjøringsjubileet blir skuffelsen og oppgittheten desto større hos de gjenværende blant de som tok den største personlige risikoen i disse fem årene. Men de skal vite at ungdom av i dag og kommende generasjoner har helt andre og langt rikere kilder å øse av til forståelse av denne epoken i vår historie.

● **Kjell Fjørtofts nye bok blir anmeldt på kultursidene i morgen.**